

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija logopedija) nuosekliųjų studijų programa, IV kursas

Lina Markuckienė

**DIDELIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ
SAUGI ELGSENA INTERNETE**

Bakalauro baigiamasis darbas

*Bakalauro vadovė –
doc. dr. Renata Geležinienė*

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojama didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių saugi elgsena internete.

Atliktas kokybinis ir kiekybinis tyrimas, kuriais buvo siekiama atskleisti didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių patiriamas grėsmes internete bei išanalizuoti jų elgseną naršant internete, jos ypatumus.

Anketinės apklausos metodu tirta mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, elgesys internete, siekta išsiaiškinti, ar jie saugo savo asmeninius duomenis ir neskelbia jų internetinėje erdvėje, kaip dažnai naudojami internetu, kokios jų dažniau lankomos interneto svetainės, veikla jose, patiriamos grėsmės, jų nuomonė apie savo saugumą naršant internete.

Kokybinis tyrimas buvo atliktas interviu metodu, kuriame dalyvavo 10 mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokiniai, dalyvavę tyrime, turi vidutinį arba nežymų intelekto sutrikimą. Interviu metodu buvo siekiama išsiaiškinti mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, elgesio internete ypatumus: prisijungimo prie socialinių tinklų dažnumą, kokia veikla dažniausiai juos domina, kuriuo metu jungiasi prie interneto; jų gebėjimą saugoti savo asmeninius duomenis: slaptažodį, adresą, telefono numerį; elgesį su nepažįstamais asmenimis interneto erdvėje, kokias patiria grėsmes ir kaip į jas reaguoja. Tai pat buvo siekiama išsiaiškinti, ar yra poreikis mokytis saugaus elgesio internetinėje erdvėje, tėvų domėjimasis vaikų veikla internetinėje erdvėje.

Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kai neturi kitos veiklos, dažniausiai naršo internete. Savo asmeninius duomenis jie nėra linkę viešinti, nes tai gali turėti nemalonių pasekmių. Viena iš dažnai lankomų svetainių yra "Facebook" socialinis tinklas, kuriame mokiniai susirašinėja ir su nepažįstamais asmenimis, bet apie tai niekam nepasakoja.

Tyrimo metu išaiškėjo, kad šie mokiniai patiria internetinių grėsmių: patyčias, grasinimus, neigiamos informacijos prieinamumą (smurto vaizdai, necenzūriniai neblaivių žmonių pasisakymai), bet linkę apie tai niekam nesakyti. Tačiau, jų teigimu, jie jaučiasi saugūs internete ir sutinka, kad mokytis saugaus elgesio naršant internete reikia. Mokiniai teigia, kad jų tėveliai nesidomi jų veikla internete.

Esminiai žodžiai: dideli specialieji ugdymosi poreikiai, internetas, saugus elgesys.

Turinys

Bakalauro darbo santrauka.....	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. MOKINIAI, TURINTYS DIDELIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, JŲ SAUGAUS BENDRAVIMO INTERNETE SVARBA	6
1.1. Specialieji ugdymosi poreikiai	6
1.2. Mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, saugaus bendravimo internete svarba.....	7
2 skyrius. GALIMI PAVOJAI NAUDOJANTIS INTERNETU	9
2.1. Internete galimos patirti grėsmės.....	9
2.1.1. Galimi pavojai vaiko privatumui internete	10
2.1.2. Socialiniai tinklai	10
2.1.2. Elektroninės patyčios.....	11
2.2. Saugaus elgesio internete mokymas, prevencinės priemonės	12
3 skyrius. DIDELIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ SAUGI ELGSENA INTERNETE	15
3.1. Kiekybinis tyrimas.....	15
3.1.1. Tyrimo dalyviai	16
3.1.2. Prisijungimo prie elektroninio pašto, socialinių tinklų dažnumas.....	16
3.1.3. Asmeninių duomenų paviešinimas internetinėje erdvėje	17
3.1.4. Internete patiriamos grėsmės	18
3.2. Kokybinis tyrimas	21
3.2.1. Tyrimo dalyviai	21
3.2.2. Mokinių lankomos interneto svetainės, socialiniai tinklai, puslapiai, prisijungimo dažnumas prie jų	22
3.2.3. Asmeninių duomenų, atvaizdų paviešinimas internetinėje erdvėje.....	24
3.2.4. Elgesio naršant internete ypatumai.....	26
3.2.5. Saugaus elgesio naršant internete mokymas	28
Išvados	31
Literatūra	32
Summary	35
Priedai.....	36

Išvadas

Problema ir jos aktualumas. Per paskutinį penkmetį į mūsų gyvenimą smarkiai įsiveržė internetas (Kurilčik, 2003).

Internetas atveria naujas ir beveik neribotas galimybes, tampa vis reikšmingesnė moksleivių gyvenimo dalis. Berson (2003) nuomone, internetas yra lyg ugnis, kur už spindinčio hipnotizuojančio fasado slepiasi įvairūs pavojai.

Internete susibūrusios viso pasaulio socialinės grupės, kurios bendrauja anonimiškai ir be jokių įsipareigojimų ir atsakomybės (Vedė, 2007). Todėl ypač jaunimui kyla iki šiol neregėto masto pavojus (Vedė, 2007). Vaikai internete gali susidurti su grėsmėmis jų privatumui. Dažniausiai šios grėsmės yra susijusios su privačios informacijos paviešimu, reputacijos sugadinimu, elektroninio pašto adreso naudojimu nepageidaujamiems pranešimams siųsti, grasinimais, patyčiomis ar persekiojimu. Be šių neigiamus psichologinius ir socialinius padarinius, ypač stresą bei gėdą, galinčių sukelti grėsmių, internete vaikų tyko ir visai šeimai galintys turėti finansinių pasekmių nemalonumai, pavyzdžiui, pinigų pasisavinimas ar sandorių sudarymas išviliojus iš vaiko tėvų asmens duomenis, pavogus tapatybę ar perėmus duomenis naudojant virusus. Nereikėtų pamiršti ir galimų pavojų fiziniam vaiko saugumui, jei po pokalbių internete jis nuspręstų susitikti su internetiniu draugu akis į akį (Mačėnaitė, 2011). Tokie pat pavojai tyko ir vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių.

2014 m. rugsėjo-spalio mėn. atliktas „Saugesnio interneto“ programos tyrimas parodė, kad vidutiniškai 36 procentai apklausos dalyvių internete yra patyrę priekabiavimą arba patyčias. 38 procentai yra susidūrę su neteisėta ir žalinga informacija. 19 procentų yra tekę susidurti su seksualinio pobūdžio pokalbiais, siekiant išvilioti susitikti su nepažįstamaisiais. Daugiausiai paaugliai internete susiduria su elektroninėmis patyčiomis bei neteisėta ir žalinga informacija.

Neįgaliesiems dažnai sunku integruotis į visuomenę, nes greta intelekto sutrikimo dažnai yra ir kalbos bei komunikacijos trūkumų. Todėl svarbu sukaupti kuo daugiau informacijos apie didelių specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių komunikavimo priemones ir būdus (Garšvienė, Neverdauskaitė, 2008). Vienas iš šių būdų yra bendravimas internetinėje erdvėje, todėl svarbu išsiaiškinti, ar mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, geba saugiai bendrauti internetiniuose socialiniuose tinkluose, tinkamai naudotis elektroniniu paštu ir žino, kaip elgtis susidūrus su pavojais internetinėje erdvėje.

Šiuo tikslu rengiamos įvairios programos, tokios kaip „Saugesnis internetas“, kuriamos svetainės (www.draugiiskasinternetas.lt), rengiami įvairūs nuotolinio mokymosi kursai („Apsaugokime save ir vaikus internete“), bet nėra informacijos apie elgesį internetinėje erdvėje mokinių, turinčių, specialiųjų ugdymosi poreikių. Tokie mokiniai - tai viena iš lengvai

pažeidžiamų, rizikos grupių, todėl labai svarbus tinkamas jų elgesys internete. Būtina žinoti, ar jie geba saugiai elgtis, ar geba apsisaugoti nuo pavojų ir grėsmių, kurios gali iškilti bendraujant internetinėse svetainėse, naudojantis elektroniniu paštu.

Probleminiai klausimai:

1. Ar mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, geba saugiai bendrauti interneto socialiniuose tinkluose, tinkamai naudotis elektroniniu paštu?
2. Ar susiduria su interneto grėsmėmis: patyčiomis, grasinimais ir pan., ar žino kaip elgtis?
3. Ar mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, saugiau jaučiasi naršant internete?

Tyrimo objektas – didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių elgesys internete.

Tyrimo tikslas – ištirti mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, elgesį internete, jų patiriamas grėsmes.

Uždaviniai :

1. Išanalizuoti mokslinę bei metodinę literatūrą apie elgesį internete, saugumą ir grėsmes.
2. Atskleisti didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių patiriamas grėsmes internete.
3. Išanalizuoti mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, saugų elgesį naudojantis internetu.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Anketinės apklausos metodas.
3. Apklausos metodas - interviu.
4. Gautų rezultatų analizė.

Tyrimo dalyviai – mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, vidutinį arba nežymų intelekto sutrikimą.

Bakalauro darbo struktūra. Šį bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, naudotos literatūros sąrašas (33), santrauka anglų kalba. Tyrimo duomenis iliustruoja: 5 diagramos, 10 lentelių. Prieduose pateikti: anketa, interviu klausimynas, mokinių interviu. Darbo apimtis - 35 puslapiai.

1 skyrius. MOKINIAI, TURINTYS DIDELIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, JŲ SAUGAUS BENDRAVIMO INTERNETE SVARBA

1.1. Specialieji ugdymosi poreikiai

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme 2011m. liepos 13 d. Nr. V - 1265/V-685/A1-317 numatoma, kad mokiniai, kurie turi teisę gauti specialiąją pedagoginę, pedagoginę, psichologinę bei socialinę pedagoginę ir specialiąją pagalbą, būti aprūpinti specialiosiomis mokymo ir techninės pagalbos priemonėmis, tai tokiems mokiniams nustatomi specialieji ugdymosi poreikiai.

Ališauskas (2003) specialiuosius ugdymo poreikius apibūdina kaip paslaugų ir pagalbos reikmę, kuri atsiranda dėl ugdymo ir saviugdos reikalavimų neatitikimo asmens, kuris turi specialiųjų ugdymosi poreikių.

Asmenys, kurie dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų turi ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, vadinami asmenimis, turinčiais specialiųjų poreikių. Specialieji ugdymosi poreikiai - tai paslaugų ir pagalbos reikmė, kuri atsiranda, kai ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (Ališauskas, 2003).

Specialieji ugdymosi poreikiai (SUP) – asmens poreikiai, kurių sprendimas leidžia mokiniui veiksmingai dalyvauti ugdymo procese (Galkienė, 2005).

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme numatoma, kad specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi pagal kriterijus.

Specialiųjų ugdymosi poreikių lygiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius.

Pagal skaitmeninę išraišką dideli specialieji ugdymosi poreikiai, kai surenkama nuo 53 iki 82 balų.

Ypatingi vaikai ir jaunuoliai yra tie, kurių žmogiškosioms galioms realizuoti reikalingas specialusis ugdymas ir papildomų paslaugų (Hallahan, Kaufman, 2003).

Vaiko specialieji ugdymosi poreikiai vertinami pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu požiūriais (Kasparavičienė, Sabaliauskienė, Rimkienė, 2002). Anot šių autorių, specialiųjų poreikių vaikai – tai vaikai, kurie dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų gali ribotai dalyvauti ugdyme ir visuomenės gyvenime. Todėl labai svarbu, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai gebėtų atpažinti grėsmes, netinkamą elgesį internete ir žinotų, kur kreiptis pagalbos, suvoktų, kad apie patiriamus nemalonumus internete reikia pasakyti suaugusiems asmenims.

Pedagoginė psichologinė tarnyba pagal įstatyme numatytus kriterijus vaikus priskiria specialiųjų ugdymo poreikių grupei. Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijų nurodyta dešimt. Nustatomas kiekvieno kriterijaus specialiųjų ugdymo poreikių lygmuo.

1.2. Mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, saugaus bendravimo internete svarba

2005 metais atliktame tyrime dalyvavo 12 - 13 metų amžiaus vaikai, kurių net 67 procentai atsakė, kad lankosi interneto svetainėse, nes nori pabendrauti su draugais (Straubergaitė, Petrauskas, 2007).

Vaikų socializacijos procese bendravimui, kaip prasmingai tarpusavio sąveikos veiklai, turi būti skiriamas didelis dėmesys (Vaicekauskienė, 2004).

Bendravimas yra vienas iš esminių ir gyvybinių asmens poreikių. Tai poreikis kontaktuoti, atskleisti savo išgyvenimus, emocijas, jausmus kitam žmogui (Rean, Kolominskij, 1999). Dažnai mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, bendravimo poreikį patenkina būtent internetinėje erdvėje, kur, jų manymu, jie jaučiasi saugesni, galintys labiau save realizuoti nei realiame gyvenime.

Svarbu ne tik skatinti didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus bendrauti. Būtina ir ugdyti atitinkamus jų gebėjimus, mokyti naudotis komunikavimo priemonėmis. Veikla, kurios metu panaudojamos įgytos žinios, teikia galimybę bendrauti, sukuria sąlygas ugdymosi situacijų įvairovei. (Grėbliauskienė, Večkienė, 2004). Viena šių priemonių yra bendravimas internete.

Vaikai nesusimąsto, koks pavojus kyla tada, kai internete viešai paskleidžia savo asmeninę informaciją, demonstruoja nuotraukas ar patikliai skuba į susitikimą nuošaliame parke su internetiniu draugu (Manelytė, Steponavičius, 2010). Ypač pažeidžiami yra mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Jie patikliai leidžiasi į pokalbius su nepažįstamaisiais internetinėse svetainėse, negeba apsaugoti savo asmeninę informaciją, jiems trūksta bendravimo įgūdžių internetinėje erdvėje. Mokyklose mokytojai, šeimose tėvai ugdo vaikų gebėjimus saugiai bendrauti su aplinkiniais, pavyzdžiui, neatidaryti durų nepažįstamiems, nesakyti gatvėje sutiktiems menkai pažįstamiems žmonėms jokios informacijos apie save ir savo šeimą, bet rečiau vaikai mokomi taip pat saugiai elgtis ir internete, atsargiai bendrauti socialiniuose tinkluose, kad asmeninė informacija nepatektų į viešumą.

Mokinių tėvai ir mokytojai dažnai nežino apie internetą tiek daug, kiek moksleiviai. Todėl sąveika tarp mokinio ir interneto neretai tampa nekontroliuojama (Kurilčik, 2003). Tai kelia pavojų, kad mokiniai, susidūrę su grėsmėmis internete, negebės tinkamai reaguoti ir apsaugoti save.

Mokiniai internete dažniausiai naršo vieni patys ir savarankiškai sprendžia, kokias temas čia pasirinkti. Internetu gautos informacijos jie neaptaria su suaugusiais. Kaip bus sureaguota į gautos informacijos turinį, priklauso, ar ši informacija turės neigiamos, ar teigiamos

įtakos asmens socializacijai. 35 procentai apklaustųjų pasakė, kad vaikų veikla internete suaugusieji nesidomi visai (Švietimo informacinių technologijų centras, 2014).

Augantis žmogus virtualiajame pasaulyje įvykdo tai, ko neturi galimybės įvykdyti realiame gyvenime. Internetinėje erdvėje vaikai atsipalaiduoja, išsivaduoja iš įtampos (Nekrasovas, 2008).

Neigiamą poveikį nepilnamečiams darančia informacija laikoma viešojo informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi. Šiai informacijai priskiriama ir informacija, gaunama internete, kuri yra smurtinio pobūdžio, skatina turto naikinimą, yra erotinio pobūdžio, sukelianti baimę, skatinanti savęs žalojimą, taip pat informacija, kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys, ir pan. (LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymas, 2009).

2 skyrius. GALIMI PAVOJAI NAUDOJANTIS INTERNETU

2.1. Internetė galimos patirti grėsmės

Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (IVPK), atlikęs 2013 metų pabaigoje paskelbtą „Eurobarometro“ tyrimo „Kibernetinis saugumas“ rezultatų analizę, nustatė, kad, nepaisant deklaruojamo susirūpinimo saugumu, Lietuvos interneto naudotojai vis dar neskiria pakankamai dėmesio saugiam elgesiui internete.

Virtuali erdvė yra pranašesnė, nes joje galima nebebūti suvaržytiems. Galima bendrauti, kurti, žaisti susikūrus kokią nori tapatybę, galima pabėgti nuo socialinės nelygybės, rasės, lyties. Čia galima būti laisvam ir nesuvaržytam, suteikiamos galimybės eksperimentavimams (Hollow, Valentine, 2003). Ypač tai svarbu mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, nes dėl jų jie dažnai jaučiasi atstumti bendraamžių, nes lanko specialiąsias mokyklas, klases, dažnas turi fizinių bėdų.

Psichologas, viešosios įstaigos „Vaikų linija“ vadovas dr. Robertas Povilaitis (2013) įvardija, kad pagrindinės grėsmės, su kuriomis vaikai ir paaugliai susiduria internete, yra duomenų išviliojimas, draudžiama ar žalinga informacija, viliojimas seksualinio išnaudojimo tikslais, priklausomybė nuo interneto ir elektroninės patyčios.

„Norėdami vaikams padėti jaustis saugesniems, tėvai patys turėtų domėtis virtualaus pasaulio siūlomomis galimybėmis, t.y. daugiau žinoti apie mobiliuosius telefonus, interneto erdves, socialinius tinklus. Tėvams rekomenduoju kalbėtis su vaiku apie tai, ką jis veikia internete, paaiškinti jam, kokių taisyklių reikėtų laikytis registruojantis socialiniuose tinkluose ir juose bendraujant“ (Povilaitis, 2013).

Šiais laikais svarbus pedagogų tikslas ir siekis - mokykloje supažindinti jaunimą su realiais internete galimais patirti pavojais (Welsas, 2006).

2014 metais atliktame tyrime į klausimą apie grėsmes, su kuriomis yra tekę asmeniškai susidurti, vidutiniškai 36 procentai apklausos dalyvių atsakė, kad internete yra patyrę priekabiavimą arba patyčias. 38 procentai yra susidūrę su neteisėta ir žalinga informacija. 19 procentų yra tekę susidurti su seksualinio pobūdžio pokalbiais, siekiant išvilioti susitikti su nepažįstamaisiais. 15 procentų yra praradę privatumą, atskleidus asmeninius duomenis. Tik 11 procentų respondentų atsakė, kad naudojimasis internetu nekelia jokios grėsmės. Daugiausiai paaugliai internete susiduria su elektroninėmis patyčiomis bei neteisėta ir žalinga informacija (Švietimo informacinių technologijų centras, 2014).

2012 metais atliktas tyrimas „Saugesnis internetas“ parodė, kad net 70 procentų apklaustųjų mano, jog internetas gali kelti grėsmę jų vaikams, 17 procentų laikosi priešingos

nuomonės, o 11 procentų pripažino nesusimąstę apie tokios grėsmės galimybę. (Sociologinis projekto „Saugesnis internetas įtakos visuomenės informuotumui įvertinimo tyrimas“, 2012).

2.1.1. Galimi pavojai vaiko privatumui internete

Viena iš grėsmių, kad mokiniai, turintys didelių specialių ugdymosi poreikių, nesuvokdami pavojaus, kuris gali kilti paviešinus asmeninius duomenis, gali atverti kelią tapatybės vagystei, t.y. neteisėtam pasinaudojimui kito asmens identifikatoriais ir asmens duomenimis ir atlikti tam tikrus veiksmus jo vardu.

Elektroninis sukčiavimas, duomenų išviliojimas, t.y. neteisėtas duomenų rinkimas elektroniniu paštu ar telefonu, apsietant banku ar kita oficialia institucija.

Elektroniniai grasinimai, patyčios, seksualinis viliojimas, elektroninis persekiojimas, t.y. interneto naudojimas siunčiant ar skelbiant žinutes arba atvaizdus, kuriais siekiama įbauginti, pažeminti ar suvilioti kitą asmenį. Mokiniai, turintys didelių specialiųjų poreikių, yra lengvai pažeidžiami, todėl juos suvilioti, įbauginti ir žeminti yra daug lengviau, nei mokinius, neturinčius didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.

Neteisėtas asmens duomenų ar atvaizdo naudojimas, t.y. asmens duomenų naudojimas, saugojimas, skelbimas ar kiti veiksmai pažeidžiant teisės aktų nuostatas, t.y. neturint teisėto tikslo, pagrindo, nesilaikant kitų duomenų apsaugos reikalavimų.

Nepageidaujami pranešimai (SPAM), t.y. nepageidaujamos elektroninio pašto žinutės, dažnai siunčiamos komerciniais arba reklaminiais tikslais, dideliais kiekiais be vartotojų sutikimo (Mačėnaitė, Paulikienė, Skersytė, Šinkūnienė, 2011).

2014 metais atliktame tyrime į klausimą apie tinklų ir informacijos saugumo pažeidimus, su kuriais dažniausiai susiduria interneto vartotojai, net 57 procentai respondentų (paauglių ir jaunuolių) atsakė, kad nepageidaujami elektroniniai laiškai (Švietimo informacijų technologijų centras, 2014).

2.1.2. Socialiniai tinklai.

Socialiniuose tinkluose asmenys jaučiasi laisvi ir nesuvaržyti, todėl jie atviresni, nebijo pasakyti daugiau nei sau leistų pasakyti realiame gyvenime. Tai yra labai didelis privalumas, kuris jaučiamas bendraujant pokalbiuose socialiniuose tinkluose, internetinėje erdvėje. Yra asmenų, kurie realiame gyvenime yra vienišiai, socialiai uždaresni bei jautriai reaguojantys į atstūmimą. Tokiems asmenims sunku susirasti naujų draugų, bendrauti, nes dažnai jų bendravimo įgūdžiai būna menki, šie žmonės neretai save menkai vertina. Tačiau visa tai

išnyksta, kai jie bendrauja internetu. Jis suteikia galimybę rinktis, su kuo, kada ir apie ką šnekėti, rašyti žinutes, taip jie kontroliuoja sąveiką su aplinkiniais. Internetas suteikia jiems galimybę įveikti uždaramą, bendrauti, pateikti save kitiems. Tačiau bėda ta, kad internetas tokiam asmeniui tampa beveik vienintele veikla, kuri jį domina ir pakeičia realius draugus (Bagdonaitė, 2015).

Ši taisyklė galioja ir mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Kadangi jų bendravimas ribotas, jie yra jautresni aplinkai, bijo patyčių ir atstūmimo, tad neretai realų gyvenimą pakeičia virtualiu, nes jame dingsta visos negalios ir jie gali tapti koku tik nori žmogumi.

Atliktas tyrimas parodė, kad populiariausios dvi interneto teikiamos paslaugos. Viena jų yra pokalbių svetainės (Straubergaitė, Petrauskas, 2007). Pokalbių svetainės populiarios todėl, kad jose galima sužinoti ką nors nauja - 15 procentų; galima anonimiškai laisvai reikšti mintis - 15 procentų; naują bendravimo būdą reikia išbandyti - 17 procentų; neturi ką daugiau veikti - 12 procentų.

Mokiniams, turintiems didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, aktualus bendravimo įvairiomis priemonėmis poreikis, nes daugelis jų nėra pakankamai užimti, tad yra didelė tikimybė, kad jie pakliūs į interneto „spąstus“.

Vis labiau populiarėja socialiniai tinklai. Jie patenkina kiekvieno, o ypač jauno žmogaus (moksleivio) norą ir poreikį bendrauti. Socialiniuose tinkluose dalyvaujantiems asmenims yra galimybė pagal interesus priklausyti tam tikrai grupei. Šiose grupėse jie plečia savo interesus, susipažįsta su naujais žmonėmis, kurie turi tokių pačių interesų, taip pat turi galimybę ne tik dalintis naujienomis, dalyvauti virtualiuose įvykiuose, bet ir organizuoti realius įvykius. Šiuo atveju socializacijos funkciją atlieka būtent socialiniai tinklai, kuriuose žmonės bendrauja. Dėl to kyla grėsmė, kad bendravimas su nepažįstamais žmonėmis, kurie neatskleidžia savo tikros tapatybės, prisidengia svetimais vardais ir naudojami įvairiais metodais, gali įtraukti patiklų jauną žmogų į jo sveikatai kenksmingus dalykus, galinčius virsti patyčiomis bei žeminančiais komentarais (Ruškus, Žvirdauskas, Kačenskaitė, 2010).

2.1.3. Elektroninės patyčios

Lietuva nesiskiria nuo kitų šalių, kuriose elektroninės bendravimo priemonės užima svarbią vietą. Tai lėmė, kad tarp paauglių atsirado nauja erdvė patyčioms pasireikšti. Elektroninės patyčios - tai „tradicinių“ patyčių forma, tik jos vyksta elektroninėje erdvėje (Gedutienė, Čepienė, Rugevičius, 2012).

Elektroninės patyčios (angl. cyberbulling) - tai patyčios naudojant elektronines priemones. Elektroninių patyčių samprata dar nėra nusistovėjusi, todėl joms apibūdinti naudojamas D. Olweus patyčių apibrėžimas. Remiantis juo, elektroninės patyčios apibūdinamos kaip tyčinis, agresyvus, pasikartojantis laike vieno asmens ar grupės žmonių nukreiptas veiksmas prieš auką, naudojantis elektroninėmis priemonėmis, ir kai asmuo, tapęs auka, negali lengvai apsiginti (Gedutienė, Čepienė, Rugevičius, 2012).

Nors elektroninėms patyčioms priskiriami tie patys bruožai kaip ir tradicinėms, tarp jų yra ir esminių skirtumų. Kaip ir bendravimas internete, elektroninės patyčios savitų bruožų įgyja dėl elektroninės erdvės suteikiamo anonimiškumo ir kontrolės suvokimo. Mums gerai žinomos tradicinės patyčios vyksta tam tikru laiku ir tam tikrose vietose, o elektroninės vyksta bet kuriuo metu ir bet kur, žmogus negali jaustis saugus net namuose. Informacija elektroniniu būdu pasklinda daug greičiau ir yra pasiekama didesniai žmonių skaičiui, nei tradicinių patyčių metu. Dar vienas išskirtinis bruožas yra tas, kad asmenį žeminanti informacija išsaugoma ilgai, nes internetinėje erdvėje niekas „nedingsta“ (Gedutienė, Čepienė, Rugevičius, 2012).

Dėl priklausomybės nuo interneto kyla konfliktų žmogui įvairiose gyvenimo srityse, tai neigiamai gali paveikti ne tik jo asmenybę, sukelti sunkumų mokslo srityje bei sutrikdyti darbinę veiklą, bet ir paveikti santykius su aplinkiniais: šeimos nariais, draugais, pažįstamais (Bulotaitė, 2009).

2.2. Saugaus elgesio internete mokymas, prevencinės priemonės

Norėdami išmokyti vaikus saugiai naudotis internetu, patys tėvai turėtų vaikams rodyti tinkamą pavyzdį, visų pirma, gerbti savo, vaikų ir kitų asmenų privatumą. Atsakingas tėvų elgesys, rūpinimasis privatumo apsauga bei neatidėliotinas veikimas, susidūrus su pažeidimais, ar pranešimas, pastebėjus vaikams žalingą interneto turinį, skatins ir vaikus veikti atsakingiau (Mačėnaitė, 2011). Norėdami apsaugoti vaikus nuo neigiamos interneto įtakos, suaugusieji turėtų padėti vaikams išmokyti kritiškai mąstyti ir vertinti interneto paslaugas ir informaciją (Berns, 2009).

Patarimai moksleiviams, kad saugiai jaustųsi internete (Manelytė, Steponavičius, 2010):

Registruodamasis gerai apgalvok, kokią informaciją apie save pateiksi ir kam ji bus prieinama:

- Profilį socialiniuose tinkluose rodyk tik draugams.
- Įjunk savo profilio nustatymus ir leisk matyti tavo įrašus tik profilio draugams.
- Bendraudamas socialiniame tinkle įsitikink, kad tikrai pažįsti šį žmogų.

- Saugok asmeninę informaciją nuo nepažįstamų žmonių.
- Jei tarp tavo profilio draugų yra žmonių, kurių realiai nepažįsti, arba jei svetainė nesiūlo privatumo nustatymų, savo profilyje nesidalink jokia asmenine informacija.
- Neatidarinėk įtartinų elektroninių laiškų, kurie siunčiami iš nepažįstamų adresų - tokias žinutes trink iš karto. Jokiu būdu neatsakinėk į tokio pobūdžio laiškus ir nesuteik informacijos apie save.

Viena pagrindinių žmogaus teisių yra teisė į privataus gyvenimo apsaugą. Internetas suteikia galimybę lengviau surasti ir pasinaudoti žmogaus asmeniniais duomenimis. Tai skatina daugiau dėmesio skirti asmeninės informacijos apsaugai, asmens informacinio privatumo teisinės apsaugos problemoms (Civilka, Lamanaukas, Osinaitė ir kt., 2004).

Tik tinkamas nuotraukas skelbk internetinėje erdvėje.

Pasisakyk ir paprašyk, kad suaugusieji tave palydėtų, jei nori susitikti su internetiniu draugu.

Bendraudamas internete, kaip ir realiame gyvenime, gerbk kitus.

Nepasiduok prašymams atsiųsti tavo paties nuotraukų, kur tu nepatogiose situacijose (apsinuoginęs), nes tai vėliau leis tavo pašnekovui panaudoti jas blogiems tikslams, suteiksi jam galimybę tave žeminti, grasinti, net šantažuoti. Apie tokius prašymus pasisakyk suaugusiems, kreipkis į juos pagalbos, nes tai yra nederamas elgesys, prašymas. (Manelytė, Steponavičius, 2010) Pamatęs netinkamus, tave gluminančius vaizdais internete, kreipkis į tėvus ar kitus suaugusiuosius, kuriais pasitiki.

Mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, reikia mokyti ir skatinti saugiai elgtis internete, kad jie jaustųsi saugūs, gebėtų atskirti deramą ir nederamą elgesį internetinėje erdvėje bei žinotų, ką daryti susidūrus su patyčiomis, grasinimais. Siekiant to reikalinga suaugusiųjų pagalba: tėvų, mokytojų ar kitų artimųjų. Siekdamas apsaugoti vaikų privatumą, kiekvienas tėvas turėtų gerai išmanyti pavojus bei nuolat apie tai kalbėti su vaikais. Kalbėdami apie šiuos pavojus tėvai turėtų nepamiršti, jog vaikai dažnai gerai nesuvokia neigiamų interneto naudojimosi pasekmių ir tinkamai neįvertina rizikos. Todėl svarbu išmokyti vaikus ne tik vertinti interneto teikiamas galimybes, bet ir įžvelgti galimas grėsmes, nesivadovauti nuomone, jog „man taip neatsitiks“ (Mačėnaitė, 2011).

Internetu pavojų kelia ne tik kitų asmenų veiksmai, bet ir paties mokinio elgesys kitų atžvilgiu, todėl labai svarbu, kad jie tinkamai, mandagiai ir kultūringai elgtųsi tiek realiame gyvenime, tiek bendraudami internetu (Manelytė, Steponavičius, 2010): nerašytų netinkamų komentarų, negrasintų konkrečioms žmonėms ar žmonių grupėms, nepublikuotų kitus žeminančios informacijos ar vaizdų.

Internetas mokiniams suteikia ne tik įvairios informacijos, galimybę neribotai bendrauti tiek su pažįstamais, tiek su nepažįstamais asmenimis, pamatyti įvairią videomedžiagą ar nuotraukas. Jame taip pat slypi ir pavojai, nuo kurių jie gali nemokėti apsisaugoti, jei nebus to mokomi, skatinami atidžiai stebėti tiek savo, tiek kitų su jais bandančių susisiekti asmenų veiklą internete bei pranešti suaugusiems apie nepadorius vaizdus, netinkamą jų atžvilgiu elgesį. Mokiniai turi žinoti, kad patyrę elektronines patyčias netylėtų, praneštų apie tai tėvams, mokytojams ar policijai (Manelytė, Steponavičius, 2010).

Yra programos, kurios įdiegiamos kompiuteriuose, kad apsaugotų vaikus nuo interneto grėsmių. Programa tiria duomenis, kurie gaunami, ir užtikrina, kad bus praleista tik nustatytus parametrus atitinkanti informacija („Vaikas ir internetas“, 2010). Taip pat yra programų, kurios siekia skatinti vaikų, jaunuolių saugų elgesį internete, pavyzdžiui, programa „Saugesnis internetas“, kuri yra skirta atkreipti visuomenės dėmesį į žalingą informaciją internete, kitas grėsmes.

3 skyrius. DIDELIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ SAUGI ELGSENA INTERNETE

3.1. Kiekybinis tyrimas

Siekiant ištirti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, saugią elgseną naudojantis internetu, buvo atliekamas kiekybinis tyrimas. Parengta anketa (1 priedas), skirta mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Ją sudaro 21 klausimas. Iš jų 20 yra uždaro ir 1 klausimas atviro tipo. Įvadinėje dalyje nurodoma, kad šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokinių saugų elgesį internete, ar jie patiria interneto grėsmes: grasinimus, žeminančias žinutes, patyčias. Parašyta, kad anketa anoniminė, ir pažymėta, kaip ją pildyti.

Tyrimu siekiama išsiaiškinti apie mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, patirtus pavojus internete, ar jie pasako suaugusiems asmenims, draugams, broliams (seserims), t.y. ar kreipiasi pagalbos. Taip pat siekta išsiaiškinti jų bendravimo internetu ypatumus: ar susirašinėja ir yra linkę susitikti su nepažįstamais asmenimis, susisiekusiais su jais internetu, ar jų žinutes ignoruoja.

Pirmi du anketos klausimai skirti išsiaiškinti demografinius duomenis apie tyrime dalyvavusius mokinius: amžių, lytį.

3 - 4 anketos klausimais siekta sužinoti mokinių prie interneto jungimosi dažnumą ir kam teikiama pirmenybė: ar elektroniniam paštui, ar socialiniams tinklams.

5, 6 bei 9, 10, 11, 12 anketos klausimais siekta išsiaiškinti, ar mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, viešina internetinėje erdvėje savo asmeninius duomenis, ar linkę dalytis prisijungimo slaptažodžiais su kitais asmenimis.

12, 13, 15 anketos klausimai apie mokinių patiriamas internetines grėsmes: įžeidžiančias žinutes, laiškus, elektronines patyčias, ar patyrę internete nemalonumų jie kam nors apie tai pasako.

17, 18, 19 klausimai apie bendravimą internete su nepažįstamais asmenimis. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, ar mokiniai gauna žinučių iš nepažįstamų asmenų, ar jiems atsako, ar apie tai kam nors papasakoja.

20 ir 21 klausimai apie interneto saugumą, ar mokiniai jaučiasi saugūs internete ir kodėl taip mano.

21 klausimas yra atviro tipo, kad mokiniai turėtų galimybę patys parašyti savo nuomonę, kodėl jaučiasi saugūs naršydami internete arba kodėl saugūs nesijaučia. Siekta, kad 20 klausimo atsakymą mokiniai pagrįstų atsakymu į 21 klausimą.

Anketinės apklausos metu gauti duomenys buvo apdoroti kompiuterinėmis Microsoft Excel ir Microsoft Word programomis.

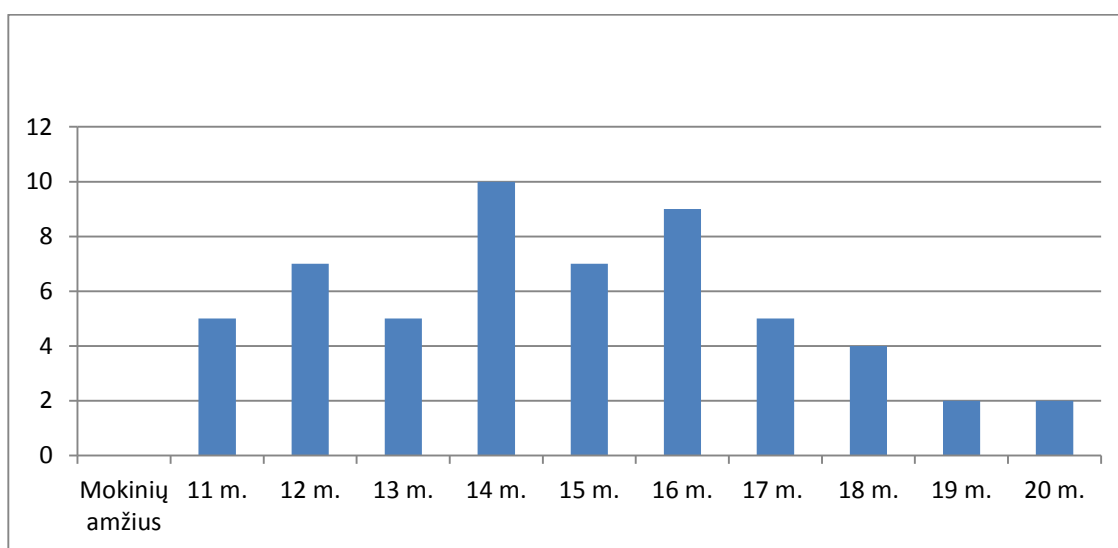
3.1.1. Tyrimo dalyviai

Tyrimė dalyvavo mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, besimokantys specialiojo ugdymo įstaigoje.

Išdalinta 100 anketų. Grižo 64, iš kurių 8 sugadintos, todėl neįtrauktos į tolimesnę duomenų analizę. Buvo analizuojami tik 56 anketų duomenys, tačiau ir jose buvo klausimų su nepažymėtais atsakymais.

Išanalizavus anketos 2 klausimo duomenis išsiaiškinta, kad tyrimė dalyvavo 30 berniukų ir 26 mergaitės.

Mokinių amžius nuo 11 m. iki 20 m. (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Mokinių, dalyvavusių tyrime, amžius (N)

Tyrimė dalyvavo daugiausiai 14 m. ir 16 m. amžiaus mokinių, o mažiausiai 19 m. ir 20 m.

3.1.2. Prisijungimo prie elektroninio pašto, socialinių tinklų dažnumas

3 ir 4 anketos klausimu norėta atskleisti mokinių naudojimosi internetu dažnumą prisijungiant prie savo elektroninio pašto bei socialinių tinklų paskyros. Į klausimą, ar dažnai naudojasi elektroniniu paštu, 14 respondentų atsakė, kad retai (kelis kartus per mėnesį), 5 - kartais (kelis kartus per savaitę), o 27 respondantai į šį klausimą neatsakė visai, iš kurių 5 respondantai prirašė anketoje šalia duotų atsakymų į klausimą - *neturiu*. Gauti duomenys rodo, kad mokiniai nelinkę naudotis elektroniniu paštu, net jį turėdami. Kadangi 27 respondantai neatsakė į šį klausimą, tai galime daryti prielaidą, kad jie nesinaudoja elektroniniu paštu, nes jo neturi.

Į klausimą apie prisijungimo prie socialinių tinklų dažnumą 22 respondentai atsakė, kad prisijungia nuolat (kiekvieną dieną po kelis kartus), 27 - dažnai, 4 - kartais, o 3 respondentai neatsakė į šį klausimą. Gauti rezultatai atskleidė, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų prie socialinių tinklų paskyros jungiasi dažnai (beveik kiekvieną dieną) (žr. 2 paveikslą).

2 pav. Prisijungimo dažnumas prie socialinių tinklų paskyros (N)

Gauti duomenys leidžia mums teigti, kad mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, dažniau jungiasi prie socialinių tinklų, o elektroninio pašto teikiamomis galimybėmis naudojasi tik nedidelė mokinių dalis ir tik kartais.

3.1.3. Asmeninių duomenų paviešinimas internetinėje erdvėje

5, 6 bei 9, 10, 11, 12 anketos klausimai yra apie mokinių asmeninių duomenų (vardas pavardė, slaptažodžiai) paviešinimą internete. Siekta atskleisti, ar mokiniai viešoje internetinėje erdvėje skelbia tikrus savo duomenis, ar geba apsaugoti savo prisijungimo slaptažodžius nuo kitų asmenų, kurie galėtų jais pasinaudoti negeriams tikslams.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad iš 56 dalyvavusių respondentų dauguma, t.y. net 48, pasivadinę socialiniuose tinkluose savo vardu ir tik 8 - ne. Pavardės, atvirkščiai, net 53 respondentai nerašo, 3 - įrašo. Deja, anketoje pateikti klausimai neleidžia mums išanalizuoti, kodėl mokiniai skelbia tik savo vardą, bet niekur nerašo pavardės. Tačiau, galime daryti išvadą, kad mokiniai supranta, kad vardo paskelbimas viešoje interneto erdvėje nekelia pavojaus.

Į devintą klausimą 37 respondentai neatsakė ir tik 19 parašė, kad jų elektroninio pašto slaptažodį žino tik jie patys. Į 10 klausimą, kuriuo buvo siekta sužinoti, kas dar žino slaptažodį, respondentai nepateikė nei vieno atsakymo, todėl sunku šiuos klausimus analizuoti ir daryti išvadas.

11 klausimu siekta išsiaiškinti, ar kiti asmenys žino socialinių tinklų paskyrų slaptažodį: 30 respondentų atsakė, kad kiti nežino, ir tik 26 – kad žino; (žr. 3 paveikslą).

3 pav. Socialinių tinklų paskyrų slaptažodžių pasakymas kitiems asmenims

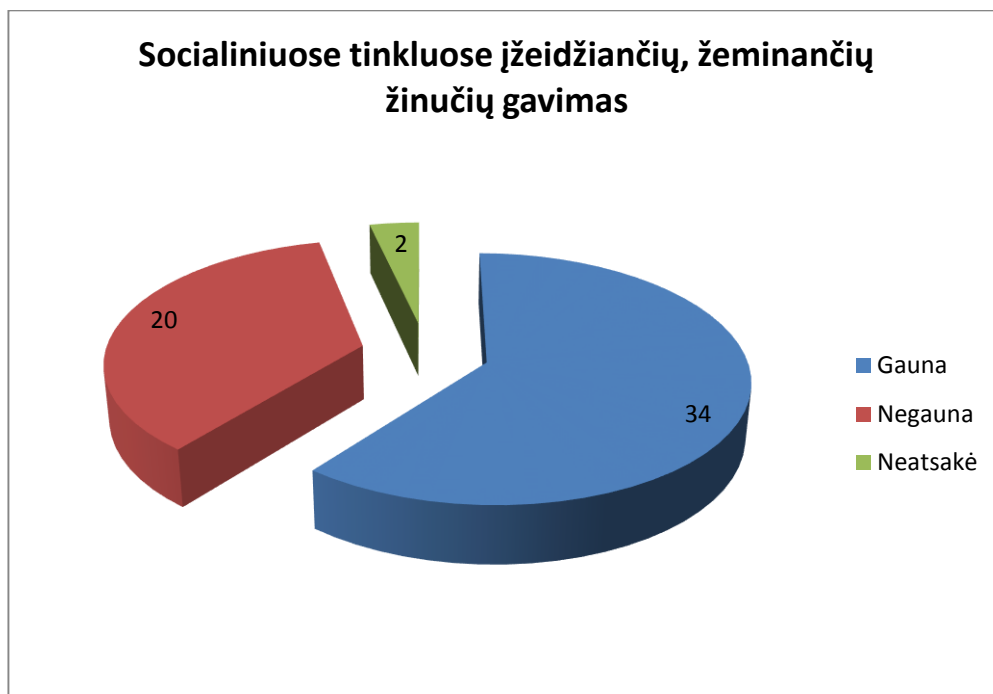
Pateiktoje diagramoje (3 pav.) aiškiai matome, kad savo socialinių tinklų paskyros slaptažodžio mokiniai nelinkę niekam sakyti, taip atsakė 30 respondentų iš 56 apklaustųjų. Galime daryti išvadą, kad mokiniai linkę saugoti savo prisijungimo slaptažodžius, t.y. asmeninius duomenis, bet nemaža dalis ir dalijasi, deja, iš anketos klausimų negalime padaryti analizės, kodėl jie taip daro.

7, 8 anketos klausimai apie atvaizdų kėlimą į internetą ir jų nuomonė, ar tai yra saugu. Iš 56 respondentų net 44 atsakė, kad nuotraukas kelia internetinėje erdvėje, 16 atsakė, kad nekelia. Į klausimą, ar, jų nuomone, saugu kelti savo asmenines nuotraukas į internetinę erdvę, 48 respondentai atsakė, kad saugu, 2 - kad nesaugu, 6 į šį klausimą neatsakė visai.

3.1.4. Internetė patiriamos grėsmės

12, 13, 15 anketos klausimai apie mokinių patiriamas internetines grėsmes: įžeidžiančias žinutes, laiškus, elektronines patyčias.

Į klausimą, ar gauna įžeidžiančių, grasinančių, žeminančių žinučių elektroniniame pašte, visi 56 respondentai atsakė neigiamai, tačiau į klausimą, ar tokių žinučių gauna socialiniuose tinkluose, 34 atsakė teigiamai, 20 atsakė neigiamai ir 2 nepažymėjo jokio atsakymo, (žr. 4 paveikslą).

4 pav. Socialiniuose tinkluose įžeidžiančių, žeminančių žinučių gavimas

Pateiktoje diagramoje matome, kad net 34 tyrime dalyvavusių respondentų atsakė, kad nemalonaus turinio žinučių gauna, 20 negauna ir 2 respondentai jokio atsakymo į šį klausimą nepateikė.

14 klausimu siekta išsiaiškinti, ar respondentai pasako kam nors apie patirtus internete įžeidimus, patyčias. 30 respondentų įrašė, kad niekam nepasako, 2 draugei(ui), 1 broliui (seseriai), o likusieji 23 respondentai neatsakė į šį klausimą.

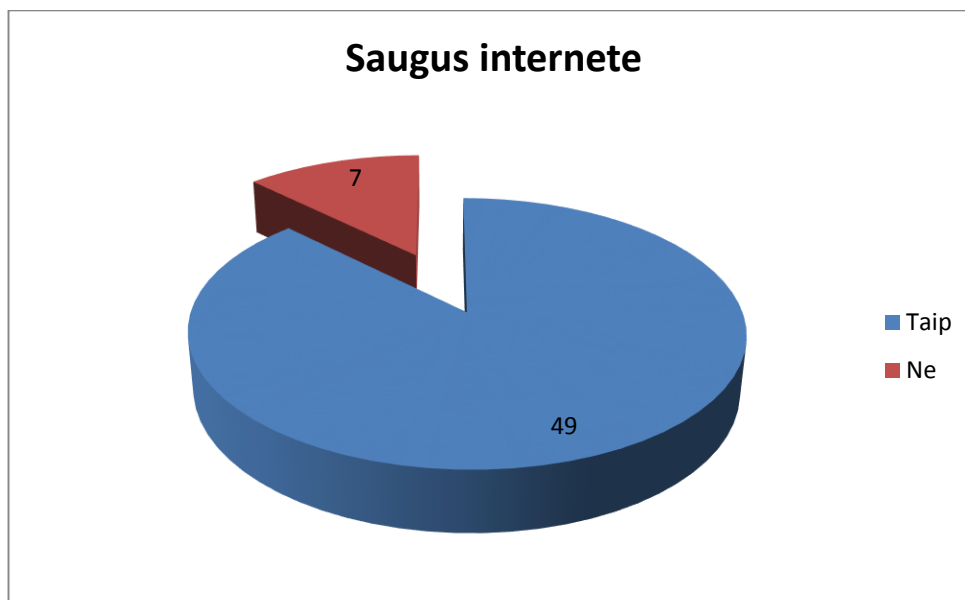
15 klausimu domimasi, ar mokiniai yra patyrę patyčių internetinėje erdvėje: 5 respondentai atsakė teigiamai, 50 atsakė neigiamai ir 1 respondentas nepažymėjo jokio atsakymo. 16 klausimu teiraujamasi, ar patyrę patyčias kam nors apie tai pasakė: 1 atsakymas broliui, 1 draugei(ui) ir kiti 54 respondentai nepažymėjo jokio atsakymo.

17, 18, 19 klausimai apie bendravimą internete su nepažįstamais asmenimis.

17 klausimu teirautasi, ar gauna laiškų, žinučių iš nepažįstamų asmenų: 40 respondentų atsakė, kad gauna, 11 - negauna ir 5 respondentai neatsakė. 18 klausimu teiraujamasi, ar atsako nepažįstamiems asmenims. Išanalizavus mokinių atsakymus į šį anketos klausimą paaiškėjo, kad

33 respondentai rašo atsakymus nepažįstamiems asmenims, 10 - ne, 13 - neatsakė. Į 19 klausimą, ar kam nors apie tai pasisako, atsakyta taip: ne - 45, taip - 6, neatsakyta visai - 5.

Paskutiniai anketos klausimai 20 ir 21 yra apie interneto saugumą: jaučiasi internete saugūs 49 respondentai, 7 - ne (žr. 5 paveikslą).

5 pav. Saugus internete (N)

21 klausime prašoma parašyti, kodėl taip mano. Gauti tik du atsakymai: 1. jaučiasi saugus internete todėl, *kad manęs niekas nepažįsta* [b 14]. 2. *nieko negali atsitikti* [m 12].

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, dažniausiai jungiasi prie socialinių tinklų, kuriuose savo tikrojo vardo neslepia, bet nerašo pavardės, taip pat dauguma kitiems asmenims nesako savo prisijungimo slaptažodžių. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų kelia internetinėje erdvėje nuotraukas ir mano, kad tai saugu. Iš tyrimo gautų rezultatų matome, kad dauguma mokinių bendrauja susirašinėdami, neišskiriant ir susirašinėjimo su nepažįstamais asmenimis, tačiau apie tai niekam nepasisako. Tai ir yra viena iš internete patiriamų grėsmių. Taip pat viena iš grėsmių yra patyčios. Išanalizavus tyrimo duomenis mokiniai patyčių internete nepatiria.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma dalyvavusių tyrime mokinių jaučiasi saugūs internete, bet paaiškinti dėl ko negeba.

Galima teigti, kad šio tyrimo gauti rezultatai nėra visiškai patikimi, mano manymu, anketos forma netinkama pildyti mokiniams, turintiems didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tokias išvadas galime daryti, nes kiekvienoje anketoje buvo klausimų, į kuriuos atsakymo nepažymėta.

Gavus tyrimo rezultatus ir juos išanalizavus paaiškėjo, kad reikia papildomo tyrimo siekiant išsiaiškinti mokinių, turinčių didelių specialiųjų poreikių, saugią elgseną internete. Tuo tikslu papildomai atliktas kokybinis tyrimas - interviu.

3.2. Kokybinis tyrimas

Pasirinktas metodas - pusiau struktūruotas pokalbis – interviu (Tidikis, 2003). Klausimai tik iš dalies standartizuoti. Klausimyne (žr., 2 priedas) iš anksto numatyta, kuriuos klausimus užduoti būtina ir kurie tik galimi. Kitas respondentui užduodamas klausimas priklausė nuo atsakymo į ankstesnįjį. Klausimų eiliškumas priklausė nuo pokalbio eigos, atsakymo į klausimą turinio.

Buvo siekiama sukurti kuo laisvesnę bendravimo atmosferą, palaikant draugišką pokalbį apie mokinio naudojimąsi internetu, jo veiklą jame, patirtus malonius ar nelabai išgyvenimus.

Interviu klausimus sudaro 4 blokai: 1) Mokinių lankomos interneto svetainės, socialiniai tinklai, puslapiai, prisijungimo dažnumas prie jų; 2) Asmeninių duomenų, atvaizdų (nuotraukų, videomedžiagos) paviešinimas internetinėje erdvėje; 3) Elgesio internetinėje erdvėje ypatumai; 4) Saugaus elgesio naršant internete mokymas.

Analizuojant tyrimo duomenis respondentų vardai užkoduoti.

Interviu vyko mokyklos, kurioje mokosi tyrime dalyvavę mokiniai, bendrabučio kambaryje (laisvalaikio metu), nes mokiniams, turintiems didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, svarbi pažįstama, įprasta aplinka. Interviu metu patalpoje buvo tik tyrėjas ir tiriamasis. Vidutinė individualaus interviu trukmė apie 35 min., bendra visų interviu trukmė 349 min. (5 val. 49 min.).

Tyrimo duomenims analizuoti taikyta kokybinė turinio analizė.

3.2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrime dalyvavo 10 mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, iš jų 6 mokiniai, turintys nežymų intelekto sutrikimą, ir 4 - vidutinį intelekto sutrikimą. 5 mergaitės ir 5 berniukai įvairaus amžiaus, besimokantys skirtingose klasėse. 1 mokinys 11 metų, po du mokinius 12, 13, 14, 15 metų ir vienas mokinys 16 metų. Kiekvienas interviu turi savo kodą (3 priedas), kurį sudaro respondento amžius, lytis, interviu numeris (pagal eiliškumą): 1. [14m I], 2. [16b II], 3 [12b III], 4. [13b IV], 5. [14m V], 6. [15m VI], 7. [11m VII], 8. [12m VII], 9. [13b IX], 10. [14b X].

Atrenkant tyrimo dalyvius pagrindinis kriterijus buvo, ar mokinys naudoja internetu, ar nori apie tai pasišnekėti. Ieškant, kas norėtų tyrime dalyvauti, pagalbos kreiptasi į mokyklos pedagogus, kurie pažinojo mokinius ir galėjo nurodyti, kurie iš jų dažniau naudoja internetu.

Mokiniam buvo paaiškinta, kad bus kalbama laisva forma, jei jie norės, į tam tikrus klausimus galės neatsakyti, taip pat galės bet kuriuo metu nutraukti pokalbį. Pabrėžta, kad tai yra visiškai anonimiška. Atliekant tyrimą bus pasinaudota jų atsakymais į klausimus, tačiau niekur nebus įvardytas mokinio vardas. Pokalbio pradžioje taip pat papasakota, kad šie pokalbiai reikalingi atliekant tyrimą apie mokinių saugų elgesį internete, jų patiriamus pavojus.

Pasiūlius dalyvauti šiame tyrime ir pasikalbėti apie internetą, mokinių veiklą jame, ne visi mokiniai sutiko, nes, jų nuomone, tai yra ne tas užsiėmimas, kuriuo jie šiuo metu norėtų užsiimti.

Dalyvavę 10 mokinių noriai šnekėjo, bet pokalbyje netrūko paūsių, nutylėjimų. Mergaitės kalbėjo atviriau ir jų atsakymai į klausimus buvo informatyvesni nei berniukų. Berniukai labiau linkę į klausimus atsakyti vienu žodelių (taip, ne), todėl norint gauti daugiau informacijos teko pasitelkti papildomų klausimų. Vienas mokinys, noriai sutikęs dalyvauti tyrime, jo eigoje pasinaudojo savo teise į tam tikrą klausimą neatsakyti (apie netinkamo pobūdžio atvaizdų peržiūrą internete). Visi tyrime dalyvavę mokiniai domėjosi, kodėl norima būtent jiems užduoti šiuos klausimus, su jais šnekėtis. Jiems buvo paaiškinta, kad juos rekomendavo mokytoja, nes ji žinanti, jog jie dažnai naudoja internetu, prisijungia socialiniuose tinkluose ir pan. Du mokiniai pokalbio pabaigoje, kai jiems jau buvo padėkota už dalyvavimą tyrime, paklausė, ar jie teisingai atsakė. Jiems buvo paaiškinta, kad čia nebuvo teisingų ar neteisingų atsakymų, kad norėta išsiaiškinti apie jų veiklą internete ir patiriamus pavojus jame (pokalbio pradžioje tai jau buvo pasakyta). Pokalbio pradžioje buvo jaučiamas kiekvieno mokinio jaudinimasis, tačiau kalbantis jaudulys dingdavo. Kadangi jie savo noru dalyvavo tyrime, tai nebuvo juntamas nei priešiškas, nei nepasitenkinimas.

3.2.2. Mokinių lankomos interneto svetainės, socialiniai tinklai, puslapiai, prisijungimo dažnumas prie jų

Pirmoje kategorijoje buvo siekiama atskleisti mokinių, turinčių didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, **prisijungimo internetinėje erdvėje dažnumą**. 8 mokiniai teigia, kad beveik kiekvieną dieną, t.y. dažnai, prisijungia prie interneto, 2 - atsakė, kad kartais. **Prie interneto jungiasi dažnai** (8 teiginiai), t.y. beveik kiekvieną dieną: *Namie tai per naktį prasėdžiu <...> kai leidžia, tai per veiklas arba pamokas, tai visada prisijungiu* [14m I], *dažniausiai prie kompo sėdžiu vakarais <...>* [14m V]. Vienas respondentas atsakė, kad jungiasi

dažnai, tačiau į klausimą, ar galima teigti, kad prie interneto prisijungia kiekvieną dieną, atsakė, kad ne: *Ne, nes brolis kompo neduoda* [12b III]. Kitas respondentas taip pat teigia, kad prisijungia prie interneto dažnai, tačiau neturi savo kompiuterio ir tokią galimybę turi tik: *Šulėj* [13b IV]. Vienas respondentas atsakė, kad nedažnai: *Kaip kada* [11m VII], ir vienas, kad kartais.

Visi respondentai nurodė, kad jungiasi prie interneto, **kai neranda kitos veiklos** (10 teiginių): *Visada, kai nėra kas veikt* [16b II], *Kai nėra ką veikti ir draugės sėdi* [14m V], *Kai nėra kas veikti* [11m VII].

Atsakymų rezultatų analizė patvirtina, kad elektroninės bendravimo priemonės užima svarbią vietą mokinių gyvenime (Gedutienė, Čepienė, Rugevičius, 2012).

Lankomos internetinės svetainės, puslapiai. Buvo siekiama išsiaiškinti, kuriose internetinėse svetainėse mokiniai dažniau lankosi, kuriose tik kartais, žr. 1 lentelę.

1 lentelė

Internetinės svetainės

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Lankomos internetinės svetainės (20 teiginių)	"Facebook"	10	<i>Dažniausiai Facebooke sėdžiu</i> [14m I].
	"YouTube"	6	<i>Daugiausia YouTube</i> [16b II].
	Draugas.lt ir Friv	4	<i>Žaidžiu Friv žaidimus</i> [11m VII].
	"Delfi" naujienų svetainė	1	<i><...> tada, jei kas pasako, kad kas nors gero yra</i> [14m I].
	"Wikipedija"	1	<i>Kartais namų darbams reikia</i> [14m V].
	Pigu.lt	1	<i>Ten gražių suknelių yra</i> [14m V].
	Smailas.net	1	<i>Žiūriu filmus per smailą</i> [15m VI].
	Skype	1	<i>Kai su drauge reikia pasikalbėti</i> [12m VIII].

Dažniausiai minimas **"Facebook" socialinis tinklas** (9 teiginiai), **internetinė svetainė, kurioje galima žiūrėti bei įkelti vaizdo įrašus** ar dalintis jais su kitais (6 teiginiai), **žaidimų portalai** (4 teiginiai), **naujienų svetainė** (1 teiginys), **interneto enciklopedija** (1 teiginys), internetinė parduotuvė **"Pigu.lt"** (1 teiginys), **filmų portalas** (1 teiginys), **interneto telefonijos tinklas** (1 teiginys).

Tai atitinka ir literatūroje minimo tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad populiariausios dvi interneto teikiamos paslaugos. Viena jų yra pokalbių svetainės (Straubergaitė, Petrauskas, 2007). Pasak autorių, pokalbių svetainės populiarios todėl, kad galima sužinoti kažką nauja - 15 proc., gali anonimiškai laisvai reikšti mintis - 15 proc., naują bendravimo būdą reikia išbandyti - 17 proc., neturi ką daugiau veikti - 12 proc.

Pokalbio metu išaiškėjo, kad tik 2 respondentai iš 10 **turi elektroninį paštą** (2 teiginiai), kuriuo kartais naudojasi: *Kai reikia prie ko prisijungti* [12m VIII], *Retai* [14b X]. 1 - turėjo, bet šiuo metu nebesinaudoja: *Turėjau one, bet kai facebooke pradėjau susirašinėti, tai*

nebeturiu [14m I]. Galime teigti, kad elektroniniu paštu mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, naudojami retai.

3.2.3. Asmeninių duomenų, atvaizdų paviššimas internetinėje erdvėje

Kategorijoje **Asmeninių duomenų paviššimas internetinėje erdvėje** norėta išsiaiškinti, ar mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, geba apsaugoti savo asmeninius duomenis: pavardę, adresą telefono numerį, prisijungimų prie savo paskyrų duomenis; atskleisti jų gebėjimą nesidalinti asmenine informacija, kurios paviššimas internetinėje erdvėje gali sukelti pavojų jų asmeninių duomenų saugumui.

Susikūrė savo paskyrą "Facebook" socialiniame tinkle patys (3 teiginiai). **Sukūrė kiti** (5 teiginiai), žr. 2 lentelę.

2 lentelė

Paskyra "Facebook" socialiniame tinkle

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Paskyros "Facebook" socialiniame tinkle sukūrimas (10 teiginių)	Pats	3	<i>Pats, aš ir klasiokams padėjau</i> [16b II].
	Kiti	7	<i>Draugelis</i> [12b III], <i>Klasiokas sukūrė</i> [13b IV], <i>Klasiokė</i> [14m V].

Didžioji dauguma mokinių teigia, kad **nemokėjo susikurti** paskyros **savarankiškai** (7 teiginiai): *Neišėjo* [14m V], *Kažką ten reikėjo kitaip rašyti* [15m VI], *Nemokėjau, ten labai daug visko reikėjo užpildyti* [11m VII].

Vis labiau populiarėja socialiniai tinklai. Jie patenkina kiekvieno, o ypač jauno žmogaus (moksleivio) norą ir poreikį bendrauti. Socialiniuose tinkluose dalyvaujantiems asmenims yra galimybė pagal interesus priklausyti tam tikrai grupei (Ruškus, Žvidrauskas, Kačėnskaitė, 2010). Visi pokalbiuose dalyvavę respondentai paminėjo, kad turi savo paskyrą socialiniame tinkle. Buvo siekta išsiaiškinti, ar mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, geba apsaugoti savo asmeninius duomenis: adresą, telefono numerį, prisijungimo prie savo paskyros slaptažodį žr. 3 lentelę.

3 lentelė

Slaptažodžių pasakymas kitiems asmenims

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Paskyros "Facebook" socialiniame tinkle slaptažodis (10 teiginių)	Žino tik paskyros vartotojas	8	<i><...> nėra reikalo kitiems žinoti</i> [15m V], <i>Dalinsiu aš mat</i> [12m VIII], <i>Aš, ką visai</i> [14b X]
	Žino ir kiti asmenys	2	<i>Žino viena sesė</i> [12b III], <i><...> žino ir klasiokas ir brolis</i> [13b IV],

Prisijungimo slaptažodį žino tik paskyros vartotojas, nes tiesiog mano, kad **kiti neturi jo žinoti** (5 teiginiai): *Jį turiu žinoti tik aš* [11m VII], *Nėra reikalo kitiems žinoti* [13b IX]. **Saugumo sumetimais** (2 teiginiai): <...> *kad neprirašinėtu nesąmonių* [14m I], <...> *aš saugausi* [15m V], *Nu, kad paskui nelįstų be manęs* [12m VIII]. **Paskyrą žino kiti**, nes **jie padeda** (1 teiginys): *ji man padeda, nes aš nemoku nuotraukų įdėti* [12b III], **Pasitiki** (1 teiginys): <...> *negi gaila* [13b IV].

Prisijungimo slaptažodžių saugojimas nuo kitų arba pasakymas asmenims, kuriais pasitikima, parodo, kad mokiniai geba apsaugoti savo asmeninius duomenis nuo kitų.

Analizuojant asmeninių duomenų paviešinimą internetinėje erdvėje, siekta išsiaiškinti, ar mokiniai savo paskyroje yra pasirašę tikru vardu, ar skelbia pavardę, adresą, telefono numerį. Savo paskyroje pasirašę **tikru vardu** (8 teiginiai): dėl **atpažinimo galimybės**: <...> *kad galėtų mane rasti* [12b III]. **Ne savo vardu** (2 teiginiai): nes **taip patogiau, gražiau**: *mano pravardė* <...> *kad tik pažįstami mane rastų* [16b II], *pasivadinau zuikučiu* <...> *man taip gražiau* [11m VII].

Tikra pavardė (1 teiginys) pasirašęs savo profilyje, **visai pavardės nerašė** (9 teiginiai): *Nereik* [14m I],. **Adreso, telefono numerio paviešinimas** visiems mokiniams yra **nepriimtinas** (10 teiginių): *Nu, tikrai negerai, paskui atlėks kas į namus* [16b II], *Sesė sake, kad negalim* <...> *gali būti blogai, apvogt* [12b III], *Kam to reikia, kad kiekvienas žinotų, kur aš gyvenu. Aš ir taip dažnai numerį keičiu, nes pradeda skambinti kažkokios mergos ir bernai* [15m VI].

Atvaizdų (nuotraukų, videoįrašų) paviešinimas internetinėje erdvėje.

Kelia į savo profilį savo nuotraukas (7 teiginiai). Nes **gražios** (3 teiginiai): <...> *kai būna šventės ir mus fotkina, tai sesė man ir tokių prideda* [12b III], *Taip, bet tik gražias* [14m V], **įdomu** (1 teiginys): *Taip juk įdomu* [11m VIII], **tik profilyje** (1 teiginys): *Profilyje dėl vaizdo* [14b X]. **Nekelia** (3 teiginiai), nes **nenori, kad kiti matytų** (1 teiginys): <...> *nenoriu, kad mane visi matytų* <...>, **kad neišjuoktų** (1 teiginys): *kad iš manęs žvengtų* [16b II], tiesiog **neturi** (1 teiginys): *Ne, neturiu*, **gražiau, kai kiti atvaizdai, o ne nuotrauka** (1 teiginys): *Mano atvaizdas liūtas. man taip gražiau* [13b IV], **neįdomu** (1 teiginys): *Tikrai ne. Neįdomu kėlinėt visokias foto* [13b IX].

Įkeltos **nuotraukos prieinamos visiems** (6 teiginiai). **Kad pažymėtų, kaip patinkančias** (2 teiginiai): <...> *negi gaila, tegu palaikina* [14m I], *Taigi tam ir dedu, kad visi matytų ir palaikintų* [14m V], , **tik draugams** (2 teiginiai): *Ne, tik tie, kurie pažymėti* [12m VIII],
žr. 4 lentelę naujame lape.

Atvaizdų (video, nuotraukos) prieinamumas

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Atvaizdų (video, nuotraukos) prieinamumas (7 teiginiai)	Gali matyti visi	6	<...> <i>jas gali bet kas pažiūrėti</i> [14m I], <i>Visi, kas tik nori</i> [12b III], <i>Kas tik nori</i> [15m VI], <i>Aišku, kad mato</i> [14b X], <i>Visi</i> [11m VIII].
	Tik draugai	1	<i>Kam reikia, kad visi matytų</i> [12m VIII]

Asmeninių duomenų, atvaizdų saugojimas užkerta kelią pavojui vaiko privatumui. Tai yra neteisėtas asmens duomenų ar atvaizdo naudojimas, t.y. asmens duomenų naudojimas, saugojimas, skelbimas ar kiti veiksmai pažeidžiant teisės aktų nuostatas, t.y. neturint teisėto tikslo, pagrindo, nesilaikant kitų duomenų apsaugos reikalavimų (Mačėnaitė, Paulikienė, Skersytė, Šinkūnienė, 2011).

3.2.4. Elgesio naršant internete ypatumai

Elgesys internetinėje erdvėje: pirmiausiai labai svarbu, kokio pobūdžio **veikla** mokiniai linkę užsiimti. **Bendravimas** socialiniuose tinkluose **susirašinėjant** (6 teiginiai), taip pat **nuotraukų peržiūra** (6 teiginiai), bei **žaidžiami žaidimai** (6 teiginiai), žr. 5 lentelė.

Veikla internete

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Veikla internetinėse svetainėse (27 teiginiai)	Muzikos klausymas	4	<i>...>muzikos gražios galima paklausti<...></i> [14m I] <i>Muzikos klausausi</i> [16b II], <i>Klausausi muzono</i> [13b IV]. <i>Klausausi muzikos</i> [15mVI]
	Bendravimas susirašinėjant	6	<i><...>su draugais susirašinėju<...></i> [14m I], <i>Susirašinėju su draugeliais<...></i> [16b II], <i>Susirašinėju su draugėm ir klasiokėm</i> [14m V]. <i>Su drauge iš vaiknamio</i> [15m VI], <i>Klasiokam parašau</i> [11m VII], <i>Čatinu su draugais</i> [12m VIII], <i>Susirašau su draugeliu</i> [13b IX].
	Nuotraukų peržiūra	6	<i><...>visada nuotraukas pažiūriu<...></i> [14m I], <i><...>fotkes klasiokių žiūriu.</i> [16b II], <i>Žiūriu kitų nuotraukas</i> [12b III], <i>Jo</i> [12m VIII], <i>Prametu</i> [13IX], <i>Palaikinu fotkes</i> [14b X].
	Žaidžiami įvairūs žaidimai	6	<i>Kartais juk ir pažaidžiu.</i> [14m I], <i>dar žaidimus pažaidžiu</i> [13b IV], <i>Mėgstu pažaisti žaidimus</i> [15m VI], <i>Žaidžiu Friv žaidimus</i> [11m VII], <i>Žaidžiu žaidimus</i> [12m VIII] <i>Kartais žaidžiu</i> [13b IX], <i>Nu jo</i> [14b X].
	Filmuotos	5	<i><...>klasiokai yra nufilmuoti, tai faina</i>

	medžiagos žiūrėjimas		<i>pažiūrėti<...>[14m I], įvairius juokingus filmukus pažiūriu.[16b II] Kartais [13b IV] jei kas pasako, kad gerą pamatė<...> Žiūriu filmus <...> [15m VI], Jo[12m VIII], Retai [13b IX], Kai jau visai nėra ką veikti [14b X].</i>
--	----------------------	--	---

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokiniai linkę bendrauti su nepažįstamais. **Bendravimas su nepažįstamais žmonėmis susirašinėjant** (2 teiginiai), **linkę susitikti** (1 teiginys), žr. 6 lentelę.

6 lentelė

Bendravimas su nepažįstamaisiais

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Bendravimas su nepažįstamaisiais (3 teiginiai)	Susirašinėjimas	2	<i>Kartais, kai parašo kokią nesąmonę, tai atrašau [15m VI], Jei parašo [11m VII].</i>
	Susitikimai	1	<i>Buvo vienas<...>[14m I] Kvietė, bet aš neinu [15m VI].</i>

Bendraujant socialiniuose tinkluose iškyla grėsmė, kad nepažįstami žmonės, kurie neatskleidžia savo tikros tapatybės, prisidengia svetimais vardais, naudodamiesi įvairiais metodais gali įtraukti patiklų jaunuolį į jo sveikatai grėsmingus dalykus, galinčius virsti patyčiomis bei žeminančiais komentarais (Ruškus, Žvirdauskas, Kačenskaitė, 2010).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokias mokiniai patiria **grėsmes internete**, žr. 7 lentelę.

7 lentelė

Internetė patiriamos grėsmės

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Internetė patiriamos grėsmės (12 teiginių)	Netinkamų atvaizdų (nuotraukų, video) peržiūra	8	<i>girtas šneka nesąmonės [16bII], visokių nelabai kokių [12b III], du bachūrai katę kankino [13bIV]. Keikiasi, išsidirbinėja, rodo visą ką [15m VI], Jo, papuola [12m VIII], <...>kaip girtas nusišneka [14m I], Chebrą yra nufilmavusi, kaip girtas šneka nesąmonės, tai yra iš ko pažvengti [16b II], kai žiūrinėji nuotraukas tai visokių papuola [14m V].</i>
	Patyčios	2	<i>Išsityčiojo iš mano foto [14m V], buvo visaip išvadinę [11m VII]</i>
	Grasvinimas smurtu	1	<i>Buvo<...>pagąsdint norėjo<...> pasigauso, duos į galvą[13b IX].</i>
	Vardo pasisavinimas	1	<i>prisijungdavo be manęs ir rašinėdavo bernams visokias nesąmones [14m V]</i>

Didžioji dauguma mokinių įvardijo vieną iš grėsmių internete - tai **atvaizdų** (nuotraukų, video), kuriuos vertina kaip **netinkamus** (nuogybės, muštynės, tyčiojimasis iš girtų žmonių), **viešoje interneto erdvėje žiūrėjimas** (8 teiginiai), žr. 8 lentelė

Mokiniai niekam **nepasakoja apie netinkamus** (nuogybės, muštynės, tyčiojimasis iš girtų žmonių) **atvaizdus** (nuotraukas, video) internetinėje erdvėje (6 teiginiai), kam nors **pasako** (1 teiginys), žr. 8 lentelę.

8 lentelė

Ar mokiniai pasako suaugusiems apie netinkamus atvaizdus (video) internete

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Apie netinkamus atvaizdus internete mokinių pasakymas suaugusiems (7 teiginiai)	Niekam nepasako	6	<i>O, kam, tai juk viskas ten gerai [14m I], (Ne, o kodėl turėčiau?[15m VI]) O, kam? Ne, nesakau[12m VIII], Ne. Tegu negeria [16b II], O ką jie padarys?[13b IV] Ne mano reikalas, juk ne aš jas dedu [14m V].</i>
	Pasako	1	<i>Broliui [12b III],</i>

Tai įrodo, kad mokiniai nelinkę papasakoti suaugusiems žmonėms: tėvams, mokytojams, policijai, apie netinkamus atvaizdus internete bei taip užkirsti kelią tolimesniam jų plitimui.

3.2.5. Saugaus elgesio naršant internete mokymas

Kategorijoje, **saugaus elgesio naršant internete mokymas**, siekiama atskleisti, ar mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, jų nuomone, saugiai jaučiasi internete, ar reikia mokytis saugaus elgesio ir kas turėtų to mokyti.

Internetinėje erdvėje jaučiasi saugūs (9 teiginiai), **nesijaučia saugūs** (1 teiginys): *Taigi visko būna [15m V].*

Mokinių nuomonė, ar reikia mokytis saugaus elgesio internetinėje erdvėje, žr. 9 lentelę.

9 lentelė

Saugaus elgesio naršant internete mokymas

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Saugaus elgesio naršant internete mokymas (10 teiginių)	Reikia	4	<i>Reikia, nes visko būna[12m III] Kai kam reikia [11m VII].</i>
	Nežinau	2	<i>Nežinau, gal [14m I]</i>
	Ne	4	<i>Ne<...>o kam[13b IV], Ne, nesqmonė [14m X], Man tai nereikia [16b II].</i>

Mokytiis saugaus elgesio internetinėje erdvėje nereikia (4 teiginiai). **Nemano, kad kas nors gali atsitikti** (1 teiginys): (*Kas gali atsitikti intere, juk manęs nieks nemato, nežino, kur gyvenu, kaip mane ras* [16b II]), **mano, kad viską moka** (2 teiginiai): *Nu, ką ten mokintis* [14b X], *Ir taip viskas aišku* [13m IX], *Aš tai viską žinau* [14m V]. **Reikia**, bet kitus mokinius, o ne juos (6 teiginiai). **Mergaites** (1 teiginys): *Ypač mergoms* [12b III], **Mažamečius vaikus** (1 teiginys): *Mažylius tikrai reikia* [15m VI].

Mokiniai paminėjo, kad nors jiems patiems mokytiis saugaus elgesio internetinėje erdvėje nereikia, bet **jie dalyvavo tokiuose mokymuose. Saugaus interneto dienos** (1 teiginys): *Taigi mokina. Buvo gi čia kažkokios saugaus interneto dienos, piešėm plakatus, atsakinėjom į klausimus, šokom* [14m V]. **Projektinė veikla** (1 teiginys): *taigi buvo kažkoks projektas, darėm salėj <...>* [16b II]. Tačiau į klausimą, ar ką nors naujo sužinojo, jie atsakė taip: *Aš jau viską žinojau* [14m V], *<...>ten kažkokios nesąmonės* [16b II].

Mokyti saugaus elgesio internete turėtų mokytojai (10 teiginių): *Aišku, kad mokytojai* [14m I], *Mokytojai sūlėje* [12m VIII].

Mokinių teiginiai, kad saugaus elgesio internete turėtų mokyti mokytojai, ir niekam nepamirėjus artimųjų, norėta sužinoti, ar tėveliai domisi, ką jų vaikai veikia interneto erdvėse. Daugiausia teiginių surinkta (6 teiginiai), kad **tėveliai nesidomi** jų veikla, ir tik keli pasisakė, kad **domisi** (2 teiginiai), žr.10 lentelę.

10 lentelė

Tėvų domėjimasis vaikų veikla internete

Kategorija	Subkategorija	N	Teiginiai (pavyzdžiai)
Tėvų domėjimasis vaikų veikla internete (8 teiginiai)	Domisi	2	<i>Kažkada prašė, pasakiau, kad su klasiokais ir viskas.</i> [14m I], <i>Jo, ji pati norėjo</i> [12m VIII].
	Nesidomi	6	<i>Ne, turi savų reikalų</i> [16b II], <i>Ne, ji dirba</i> [12b II], <i>Nu, kad ne</i> [13b IV], <i>Jie ir taip turi ką veikti</i> [14m V], <i>Tikrai ne. Tikrai ne</i> Nea [15 VI], <i>Neklausė</i> [11m VII], <i>Niekad</i> [13b IX].

Tyrimo duomenis apie tėvų domėjimąsi vaikų veikla internete atitinka ir literatūroje analizuojamus duomenis, kad tėvai nesidomi, ką jų vaiko veikia internete. Mokiniai internete dažniausiai naršo vieni patys ir savarankiškai sprendžia, kokias temas internete pasirinkti. Internetu gautos informacijos jie neaptaria su suaugusiais. Kaip bus sureaguota į gautos informacijos turinį, priklauso, ar ši informacija turės neigiamos ar teigiamos įtakos asmens socializacijai (Švietimo informacinių technologijų centras, 2014).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi sunkumų, tuo metu, kai neturi juos dominančios veiklos, sėdi prie kompiuterių ir naršo internete. Viena iš dažniau lankomų internete svetainių yra socialiniai tinklai, kuriuose jie bendrauja tiek su draugais, tiek su nepažįstamais asmenimis. Mokiniai yra linkę saugoti savo asmeninius duomenis ir neskelbti jų viešoje internetinėje erdvėje. Mėgstamos veiklos internete yra muzikos klausymas, bendravimas susirašinėjant, nuotraukų bei videomedžiagos peržiūra, neišskiriant ir netinkamų, žalojančių jų psichiką, taip pat mėgstama žaisti žaidimus. Daugumos dalyvavusių tyrime mokinių nuomone, jie jaučiasi saugūs internete, bet sutinka, kad saugaus elgesio mokytis reikia ir mokytis turėtų mokytojai, o ne tėvai. Mokinių nuomone, tėvai beveik visai nesidomi, ką jų vaikai veikia internete, kokiuose puslapiuose ar svetainėse naršo bei su kuo bendrauja socialiniuose tinkluose.

Išvados

1. Mokslinės literatūros duomenimis, internetas tampa vis reikšmingesnė gyvenimo dalis. Internetas ne tik atveria neribotas galimybes bendrauti, gauti įvairios informacijos, bet ir kelia grėsmę mokinių saugumui, gali turėti neigiamų psichologinių, socialinių ar net finansinių padarinių. Dažniausiai internete patiriamos grėsmės yra susijusios su privačios informacijos pavišiniu, elektroninio pašto naudojimu nepageidaujamiems pranešimams siųsti, grasinimais, patyčiomis ar persekiojimu. Todėl ypatingas dėmesys turi būti skirtas mokinių saugaus elgesio internete skatinimui.

2. Atlikus kiekybinį ir kokybinį tyrimą paaiškėjo, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, patiria šias internetines grėsmes: patyčias, grasinimus, neigiamos informacijos prieinamumą (smurto vaizdai, necenzūriniai neblaivių žmonių pasisakymai), bet linkę apie tai niekam nesakyti. Galime daryti išvadą, kad viena iš priežasčių, kodėl vaikai apie tai nepasakoja suaugusiems asmenims, yra ta, kad tėvai beveik nesidomi savo vaikų veikla internete.

3. Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, kai neturi kitos veiklos, dažniausiai pasirenka sėdėjimą prie kompiuterio ir naršymą internete.

Asmeninių duomenų pavišinimas internetinėje erdvėje nėra būdingas tyrime dalyvavusiems mokiniams.

Mokiniai, turintys didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, jaučiasi saugūs internete, tačiau linkę manyti, kad vis dėlto reikia mokytis saugaus elgesio internete ir, jų nuomone, šią funkciją turėtų atlikti ne motina ir tėtis, o mokyklos mokytojai.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 229-231). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
2. Bagdonaitė, N. (2015). *Priklausomybė nuo interneto bei socialinių tinklalapių*. <http://prevencija.lt/pagalbos-resursai/priklausomybe-nuo-interneto-bei-socialiniu-tinklapiu/> (žiūrėta 2015 03 01).
3. Berns, R. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
4. Bulotaitė, L. (2009). *Priklausomybių anatomija: Narkotikai. Alkoholis. Lošimas. Internetas. Darbas. Pirkimas*. Vilnius: Tyto alba.
5. Civilka M., Lamanauskas T., Osinitė G. ir kt. (2004). *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO teisės Institutas.
6. Garšvienė, A., Neverdauskaitė, V. (2008). Vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto vaikų bendravimo gebėjimų ugdymas alternatyviąją komunikacija. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18), 85 – 90
7. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
8. Gedutienė, R., Šimulionienė, R., Čepienė, R., Rugevičius, M. (2012) Patyčios elektroninėje erdvėje: jaunesniojo amžiaus paauglių patirtis. *Tiltai* 1(58), 133-134.
9. Grebliauskienė, B., Večkienė, N. (2004). *Komunikacinė kompetencija: komunikabilumo ugdymas*. Vilnius: Žara.
10. Hallahan, D., P., Kauffman, J., M. (2003) *Ypatingieji mokiniai*. Vilnius: Alma littera.
11. Holloway S., Valentine G. (2003). *Children in the Information age*. London: Routledge. Falmer
12. Johnson, L.C. (2003). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilnius universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
13. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
14. Kasparavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2002). *Jūs ne vieni. Šeimoms auginančioms specialiųjų poreikių vaikus*. Vilnius.
15. Kaip padėti vaikui išvengti grėsmių internete: psichologo patarimai tėvams (2013). <http://moksloplus.lt/naujienos/2013/02/08/kaip-pad%C4%97ti-vaikui-i%C5%A1vengti-gr%C4%97smi%C5%B3-internete-psichologo-patarimai-C4%97vams> (žiūrėta 2015-04-02).

16. Kurilčik, G. (2003) *Mokinys. Internetas. Mokytojas. Meninis moksleivių ugdymas: Grupinio darbo ir projektų metodai taikant kompiuterines technologijas: mokslinės metodinės konferencijos pranešimų medžiaga* (p. 41-42) Vilnius: Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centras.
17. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos Sveikatos Apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės Apsaugos ir darbo ministro įsakymas 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317 *Dėl mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*. Valstybės žinios, 2011-07-21, Nr. 93-4428.
18. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymas, 2009 07 14 Nr. XI-333, Žin., 2009 07 21, Nr. 86-3637 Vilnius
19. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (2012) *Sociologinis projekto "Saugėnis internetas" įtakos visuomenės informuotumui įvertinimo tyrimas*. Vilnius
20. Lietuvos interneto naudotojai nepakankamai vertina saugumo grėsmes internete (2014). <http://www.ivpk.lt/news/1914/221/Lietuvos-interneto-naudotojai-nepakankamai-vertina-saugumo-gresmes-internete> (žiūrėta 2015-04-02).
21. Mačėnaitė, M., Paulikienė, D., Skersytė, I., Šinkūnienė, D. (2011). *Vaikų privatumo apsauga internete*. Vilnius: Lietuvos vartotojų institutas.
22. Manelytė, I., Steponavičius, E. (2010). *Saugus ir draugiškas internetas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
23. Nekrasova N., Nekrasova Z. (2008). *Kaip atitraukti vaiką nuo kompiuterio ir ką daryti paskui : tėvams, mokytojams, psichologams, gydytojams: naujieji vaikai jau atėjo*. Kaunas: Mijalba
24. Ruškus, J., Žvidrauskas, D., Kačėnaitė, V., (2010). Interneto vartojimo grėsmių suvokimas ir patirtis: moksleivių viktimizacijos prielaidos. *Socialinis darbas*, 9(2), 71-77.
25. Реан, А. А., Коломинский, Я. Л. (1999). *Социальная педагогическая психология*. Санкт Петербург: Питер Кром.
26. Straubegaitė, L., Petrauskas, S. (2007). Socialinės kultūros veiksniai, darantys įtaką paauglių laisvalaikiui internetinėse svetainėse: pilotinis tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 3(14). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Švietimo informacinių technologijų centras (2014). Saugaus interneto tyrimas. Ataskaita.
28. Tidkis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
29. Vedė, H. (2007). Kompiuteris - išskirtinis mūsų laikų reiškinys. L. Skėraitienė (Red.) *Vaikas ir kompiuteris* (p. 23). Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centro leidybos grupė.

30. Wells, M. (2006) Internet-Related Problems Coming to the Attention of School Social Workers. *Children and School* 4, 237
31. Vaicekauskienė, V. (2004). Neįgaliųjų bendravimo plėtra pensijoje. V. Vaicekauskienė (Sud.). *Neįgaliųjų bendravimas. Simbolių – gestų kalba* (p. 11–31). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
32. Vaicekauskienė, V. (2005). *Specialiųjų poreikių vaikų socializacija: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
33. Vaikas ir internetas. (2010). Prieiga prie interneto: <http://www.whitenet.eu/internet/index/lang/lt> (Žiūrėta 2015-04-02).

Lina Markuckienė

„The Secure Online Behaviour of Pupils with Severe Special Educational Needs”

The Bachelor Thesis

Summary

The Bachelor's thesis analyses the secure online behaviour of pupils with severe special educational needs.

There was qualitative and quantitative research performed which was used to reveal Internet threats experienced by pupils with severe special educational needs and to analyse their behaviour while surfing the Internet and its peculiarities.

The questionnaire investigated the online behaviour of pupils with special educational needs, it was used to find out whether they keep their personal information and they do not publish it on the Internet, how often do they use the Internet, what are the websites visited more frequently by pupils, activity in the websites, the threats experienced, their opinion about their security while surfing the Internet.

The qualitative research was performed using the interview method which 10 pupils with severe special educational needs were participated in. Pupils who participated in the research have moderate or slight intellectual disability. The interview method was used to find out behavioural characteristics on the Internet of pupils with severe special educational needs such as the frequency of connecting to social networking sites, what activities are they mostly interested in, what time do they connect to the Internet, their ability to keep their personal information including their password, address and phone number, their treatment of strangers on the Internet, what threats do they experience and how do they respond to them. The aim of the research was to find out whether pupils consider that there is a need to learn the secure online behaviour, parental involvement in child's Internet activity.

The analysis of the research showed that pupils with special educational needs are surfing the Internet when they don't have any other activity to do. They don't tend to publish their personal information because it may have unpleasant consequences. "Facebook" social network is one of the most frequently visited websites where they correspond with strangers and they don't tell anyone about it.

The investigation revealed that these pupils experience Internet threats such as sneering, threats, accessibility of negative information (violent images, taboo speeches of drunk people), though they tend not to tell anyone about it. However, they claim that they feel safe on the Internet and they agree that it is necessary to learn the secure online behaviour while surfing the Internet. They also claim that their parents are not interested in their activity on the Internet.

Key words: severe special educational needs, Internet, secure behaviour.